

СИЛАБУС НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

Вікова психологія

Рівень вищої освіти	Перший (бакалаврський)
Код та назва спеціальності, галузь знань	С4 Психологія С Соціальні науки, журналістика, інформація та міжнародні відносини
Тип та назва освітньої програми	Освітньо-професійна програма «Психологія»
Статус навчальної дисципліни	Обов'язкова компонента (ОК-15)
Курс, семестр викладання	2 курс, 4 семестр
Трудомісткість навчальної дисципліни	4 кредити ЄКТС (120 академічних годин), з них: денна (очна) форма навчання: лекц. – 20 год., практ. зан. – 24 год., самост. роб. – 76 год.; заочна форма навчання: лекц. – 10 год., практ. зан. – 14 год., самост. роб. – 96 год.
Мова викладання	Українська
Кафедра	Кіберпсихології та реабілітації
Факультет	Бізнесу та соціальних комунікацій

Розробники / викладачі

ХМЕЛЬ Наталія Дмитрівна,
доцент кафедри кіберпсихології та реабілітації,
канд. психол. наук, доцент

E-mail: n.d_khmel@suitt.edu.ua
Тел.: +380674850499

Консультації: щовівторка з 14⁰⁰ до 16⁰⁰ год.,
каб. 107 (головний корпус)

Загальна інформація про дисципліну

Мета дисципліни	– систематизація та розвиток теоретичних знань з основ вікової психології, зокрема психологічних закономірностей розвитку особистості на різних етапах онтогенезу, а також здійснення практичної підготовки майбутніх психологов для роботи з людьми різних вікових категорій; формування у них цілісного уявлення про об'єкт, предмет, завдання, методи, структуру вікової психології; розвиток наукової компетентності особистості студентів у означеній сфері.
Компетентності, формуванню яких сприяє дисципліна	ЗК-1. Здатність застосовувати знання у практичних ситуаціях. СК-1. Здатність оперувати категоріально-понятійним апаратом психології. СК-3. Здатність до розуміння природи поведінки, діяльності та вчинків СК-8. Здатність організовувати та надавати психологічну допомогу (індивідуальну та групову) СК-9. Здатність здійснювати просвітницьку та психопрофілактичну відповідно до запиту
Програмні результати навчання	ПРН-1. Аналізувати та пояснювати психічні явища, ідентифікувати психологічні проблеми та пропонувати шляхи їх розв'язання. ПРН-5. Обирати та застосовувати валідний і надійний психодіагностичний інструментарій (тести, опитувальники, проективні методики тощо) психологічного дослідження та технології психологічної допомоги. ПРН-6. Формулювати мету, завдання дослідження, володіти навичками збору первинного матеріалу, дотримуватися процедури дослідження. ПРН-7. Рефлексувати та критично оцінювати достовірність одержаних результатів психологічного дослідження, формулювати аргументовані висновки. ПРН-11. Складати та реалізовувати план консультативного процесу з урахуванням специфіки запиту та індивідуальних особливостей клієнта, забезпечувати ефективність власних дій. ПРН-12. Складати та реалізовувати програму психопрофілактичних та просвітницьких дій, заходів психологічної допомоги у формі лекцій, бесід, круглих столів, ігор, тренінгів, тощо, відповідно до вимог замовника.

Програма навчальної дисципліни

Тема 1. Вікова психологія як галузь психологічної науки	Вікова психологія як галузь загальної психології. Місце та роль вікової психології в системі психологічних знань. Поняття про розвиток. Основні форми розвитку – філогенез та онтогенез. Сфери розвитку – психофізична, когнітивна, соціальна. Галузі вікової психології: дитяча психологія, психологія дошкільника, психологія молодшого школяра, психологія підлітка, психологія юнацтва, акмеологія, геронтопсихологія. Зв'язок вікової психології з іншими науками: загальною психологією, педагогікою, філософією, фізіологією, соціологією, культурологією. Методологічні принципи вікової психології. Предмет і об'єкт вікової психології. Основні проблеми вікової психології як науки. Характеристика методів вивчення психологічних фактів. Вимоги до методу спостереження у віковій психології. Карточки розвитку дитини. Особливості методу експерименту у віковій психології. Структура та етапи психологічного експерименту. Позитивні сторони та недоліки методу тестів. Проективні методи в структурі методів дослідження вікової психології. Метод бесіди та його особливості. Біографічний, близнюковий методи, метод аналізу продуктів діяльності та їх роль у вивченні розвитку психіки дитини. Основні теоретичні підходи до розуміння психічного розвитку людини – біогенетичний та соціогенетичний. Теорії рекапітуляції С. Хола та Гетчінсона. Психоаналітичний підхід до розвитку дитини З. Фрейда. Стадії психосексуального
--	---

	розвитку та їх характеристика: оральна стадія, анальна стадія, фалічна, латентна, геніальна. Представленість соціогенетичного підходу в концепції Е. Еріксона (характеристика восьми стадій життя людини). Вирішені та невирішені кризи, механізми вирішення криз, сильні сторони особистості. Основні положення культурно-історичної теорії розвитку вищих психічних функцій Л. С. Виготського. Поняття соціальної ситуації розвитку, психологічного новоутворення, зони найближчого розвитку, сензитивного періоду.
Тема 2. Динаміка та закономірності психічного розвитку людини	Основні закономірності психічного розвитку. Компенсація і пластичність. Психічний розвиток та формування особистості людини. Умови психічного розвитку – історично обумовлені, природні, соціальні. Поняття факторів психічного розвитку – спадковість, середовище, активність. Принцип реактивності, принцип активності. Взаємодія біологічного та соціального факторів. Закономірності розвитку психіки — нерівномірність та гетерохронність, нестійкість, сензитивність, кумулятивність. Принципи розвитку психіки – стійкої динамічної нерівноваги, взаємодії тенденцій до збереження і змін, диференціації та інтеграції, єдності. Етапи психологічного розвитку дитини. Механізм психічного розвитку дитини – соціальна ситуація розвитку; провідна діяльність; криза розвитку; психологічне новоутворення. Концепція психічного розвитку Д. Б. Ельконіна. Дві групи діяльностей — дитина-суспільний предмет, дитина-суспільна людина: безпосередньо-емоційне спілкування, предметно-маніпулятивна діяльність, сюжетно-рольова гра, навчання, інтимно-особистісне спілкування, навчально-професійна діяльність. Поняття віку в психології. Критерії вікової періодизації. Вік, фізичний та психічний розвиток. Вікові та індивідуальні особливості особистості. Індивідуальні особливості на різних етапах психічного розвитку.
Тема 3. Психологія дитинства	Пренатальний розвиток. Загальна характеристика. Фази пренатального розвитку. Період новонародженості (0-2 місяці). Криза новонародженості. Соціальна ситуація розвитку і провідна діяльність немовляти. Розвиток у немовляти сприйняття. Розпізнавання немовлям інформації. Виокремлення немовлям категорій. Розвиток у немовляти пам'яті. Криза першого року життя. Новоутворення дітей раннього віку. Соціальна ситуація в ранньому віці. Провідна діяльність дитини в ранньому віці. Розвиток психічних функцій в ранньому віці. Мова. Особливості розвитку особистості дитини в період від 1 до 3 років. Самосвідомість. Криза трьох років. Соціальна ситуація розвитку дитини дошкільного віку. Анатомо-фізіологічні особливості дитини дошкільного віку. Гра як провідна діяльність дитини у дошкільному віці. Сенсорний розвиток. Розумовий розвиток дошкільника. Особливості розвитку особистості дитини в період від 3 до 7 років. Новоутворення дітей дошкільного віку. Криза семи років. Психофізіологічний розвиток дитини молодшого шкільного віку. Навчання як провідна діяльність молодшого школяра. Місце гри в житті дітей молодшого шкільного віку. Новоутворення дітей молодшого шкільного віку. Розвиток та формування самосвідомості. Розвиток спонукальної сфери молодшого школяра. Особливості пізнавальної сфери молодшого школяра.
Тема 4. Психологія підлітків та юнаків	Загальна характеристика психічного і особистісного розвитку підлітка. Соціальна ситуація розвитку підлітка. Провідна діяльність підлітка. Новоутворення підліткового віку. Розвиток самосвідомості в підлітковому віці. Розвиток спонукальної (мотиваційної) сфери підлітка. Педагогічно занедбані підлітки. Криза 13 років. Соціальна ситуація в період юності. Особливості фізичного розвитку. Характеристика учбово-професійної діяльності

	старшокласників. Формування особистості старшокласника. Розвиток самосвідомості. Емоційний розвиток. Світогляд, переконання, мотивація. Особливості спілкування у ранній юності. Особливості розумової діяльності у старшокласників. Психологічні особливості формування професійних інтересів, нахилів і здібностей у старшокласників. Загальна характеристика періоду зрілої юності.
Тема 5. Психологія дорослості	Загальна характеристика дорослості. Періодизація психічного розвитку дорослої людини. Розвиток психічних процесів у період дорослості. Загальна характеристика раннього дорослого віку. Особливості розвитку особистості раннього дорослого віку. Загальна характеристика зрілого дорослого віку.
Тема 6. Особливості психічного розвитку в період старіння. Життєвий шлях людини як особистості	Старість як етап онтогенезу. Самосвідомість в період старості. Особливості життєдіяльності людини у старості. Мотивація. Емоційна сфера людини у старості. Особливості пізнавальних процесів у старості. Фізіологічні обмеження і особливості поведінки людей похилого віку. Особистість і здоров'я старих людей. Психічне здоров'я в пізньому віці. Криза передпенсійного та після пенсійного періодів. Суїцидальність у похилому віці. Психологічна готовність до старості. Страх смерті. Реалії існування людини між народженням та смертю. Від таємниць дитинства та мудрості старості. Особистість як носій духовності. Почуття задоволення життям та мотиваційне здоров'я. Мотивація взаємин сімейних, з онуками, з братами і сестрами. Адаптивний (продуктивний) і не адаптивний процеси старіння. Смерть і помирання. Страх смерті. Етапи помирання за Кюблер-Росс: заперечення, гнів, торг, депресія, прийняття. Галюцинації помираючих та посмертні переживання. Добровільний відхід з життя. Активна і пасивна евтаназія.

Методи навчання

При вивченні навчальної дисципліни використовуються наступні методи навчання:

Інтерактивні	Наочно-демонстраційні дидактичні комплекси до тем, що вивчаються в межах дисципліни (схеми, таблиці, графіки, діаграми; зображення, картини, зарисовки, фотографії; відеоролики; стрічки новин чи подій тощо). Відповіді на запитання і опитування думок здобувачів освіти (дискусії, дебати, полеміки). Відпрацювання навичок та робота в групах. Це два тісно взаємопов'язані методи, котрі допомагають здобувачам освіти практикувати одночасно і необхідні профільні навички, і вміння працювати в команді. Зазвичай група складається з 2-6 осіб.
Практичні	Вправи. Різні практичні завдання, які застосовуються на будь-якому етапі навчального процесу і допомагають задіювати інтелектуальні, комунікативні та пошукові здібності здобувачів освіти. Вони можуть включати відповіді на запитання, розв'язання задач, виправлення помилок, складання порівняльних таблиць, графіків і т.п.
Методи дистанційного навчання	- Відеоконференції в форматі лекцій або семінарів. Зв'язок здобувачів освіти з викладачем забезпечують різноманітні сучасні платформи, такі як: Zoom, Moodle, Google Meet та ін. - Онлайн дискусії; індивідуальне і групове консультування (викладач дає додаткові роз'яснення щодо виконання завдань через чати та e-mail-надсилання); відеозаписи лекцій і практичних занять.

Стратегія оцінювання результатів навчання

Змістовий контент результатів навчання з дисципліни	Результати навчання з даної дисципліни, які здобувач освіти може продемонструвати та які можна ідентифікувати, оцінити і виміряти, розглядаються у вимірах 6 рівня Національної рамки кваліфікацій, що відповідає першому циклу вищої освіти Рамки кваліфікацій Європейського простору вищої освіти, а саме: Знання – базових концептуальних теорій та системного уявлення про психічний розвиток особистості, зокрема знання методології та технологій проведення психодіагностичного обстеження та урахування умов, а також чинників, що впливають на цей процес; Уміння/навички – застосовувати системні уявлення про психічний розвиток особистості у ході реалізації таких напрямків діяльності психолога як психодіагностика, психологічне консультування та корекція, профорієнтація, психопрофілактика та психогігієна та психологічний супровід відповідних закономірностям онтогенезу видів діяльності особистості; враховуючи психологічні детермінанти процесу розвитку застосовувати сучасні методи дослідження та технології з урахуванням вимог сьогодення та майбутнього; Комунікація – підвищення рівня комунікативної компетентності у сфері психології, зокрема в контексті обговорення проблемних питань впливу й урахування факторів та умов процесу психічного розвитку з колегами, практикуючими психологами, освітянами, громадянами та інш.; Відповідальність та автономія – мотивування на активну участь у дослідженнях вікових особливостей процесу психічного розвитку особистості на різних етапах онтогенезу, відповідальність за якість здобутків та успішність їх реалізації у практичній діяльності.
Критерії оцінювання	Академічні успіхи здобувачів освіти в межах даної дисципліни оцінюються за бально-рейтинговою шкалою (максимальна кількість – 100 балів), що прийнята в ДУІТЗ, з обов’язковим переведенням кількості балів в оцінки за національною шкалою та за шкалою ECTS. Відмінно (A) – від 90 до 100 балів – здобувач у повному обсязі володіє навчальним матеріалом, вільно самостійно та аргументовано його викладає під час усних виступів та письмових відповідей, глибоко та всебічно розкриває зміст теоретичних питань та практичних завдань, використовуючи при цьому обов’язкову та додаткову літературу. Правильно вирішив усі або не менше 90% завдань, передбачених програмою навчальної дисципліни. Дуже добре (B) – від 82 до 89 балів – здобувач досить повно володіє навчальним матеріалом, обґрунтовано його викладає під час усних виступів та письмових відповідей, в основному розкриває зміст теоретичних питань та практичних завдань, використовуючи при цьому обов’язкову літературу. Однак під час викладання деяких питань допускаються при цьому окремі несуттєві неточності. Правильно вирішив 82-89% письмових завдань. Добре (C) – від 74 до 81 балів – здобувач достатньо повно володіє навчальним матеріалом, обґрунтовано його викладає під час усних виступів та письмових відповідей, в основному розкриває зміст теоретичних питань та практичних завдань, використовуючи при цьому обов’язкову літературу. Однак під час викладання деяких питань не вистачає достатньої глибини та аргументації, допускаються при цьому окремі несуттєві неточності та незначні помилки. Правильно вирішив 74-81% письмових завдань. Задовільно (D) – від 64 до 73 балів – здобувач в цілому володіє навчальним матеріалом, викладає його основний зміст під час усних та письмових відповідей, але з не зовсім глибоким та всебічним аналізом, обґрунтуванням та аргументацією, з недостатнім використанням необхідної літератури, допускаючи при цьому окремі неточності та помилки. Правильно вирішив

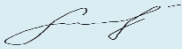
	64-73% письмових завдань. Задовільно (Е) – від 60 до 63 балів – здобувач в цілому володіє навчальним матеріалом, викладає його основний зміст під час усних та письмових відповідей, але без глибокого всебічного аналізу, обґрунтування та аргументації, без використання необхідної літератури, допускаючи при цьому окремі суттєві неточності та помилки. Правильно вирішив 60-63% письмових завдань. Незадовільно з можливістю повторного складання (FX) – від 35 до 59 балів – здобувач не в повному обсязі володіє навчальним матеріалом. Фрагментарно, стисло без аргументації та обґрунтування викладає його під час усних виступів та письмових відповідей, поверхово розкриває зміст теоретичних питань та практичних завдань, допускаючи при цьому суттєві неточності. Правильно вирішив 35-59% письмових завдань. Незадовільно з обов’язковим повторним вивченням дисципліни (F) – від 0 до 34 балів – Здобувач частково володіє навчальним матеріалом, не у змозі викласти зміст більшості питань теми під час усних виступів та письмових відповідей, допускаючи при цьому суттєві помилки. Правильно вирішив 1-34% письмових завдань.
Форма та методи контролю начальних досягнень	Контроль успішності навчання здобувачів освіти здійснюється на засадах відкритості та академічної доброчесності. В межах даної дисципліни передбачено два види контролю: поточний (<i>тематичний, рубіжний</i>) та підсумковий (<i>семестровий</i>). Поточний контроль здійснюється протягом семестру під час проведення практичних занять; виконання завдань самостійної роботи; складання тематичних контрольних робіт, тестів тощо. Поточний контроль спрямований на перевірку: рівня підготовленості здобувача до занять; активності під час обговорення навчального матеріалу; якості виконання індивідуальних, практичних і тестових завдань; своєчасності та повноти виконання самостійної роботи. Результат поточного оцінювання є середньоарифметичним значенням отриманих балів за всі виконані завдання під час аудиторних (практичні, семінарські) занять та завдання, що виконуються під час самостійної роботи. До підсумкового контролю допускаються здобувачі, які за результатами поточного оцінювання набрали не менше 60 балів. Підсумковий контроль проводиться у формі екзамену, який передбачає перевірку рівня теоретичних знань, практичних умінь і навичок, а також здатності їх застосовувати у професійній діяльності.

Політика навчальної дисципліни

Відвідування	Здобувачі вищої освіти самостійно планують відвідування лекційних занять, що проводяться в межах дисципліни згідно академічного розкладу. Присутність на практичних заняттях та контрольних заходах (екзамен) є обов’язковою. Важливим є своєчасне виконання індивідуальних завдань в межах самостійної роботи, передбачених програмою дисципліни.
Дотримання принципів академічної доброчесності	Підготовка усіх завдань, письмових робіт і т. ін., що виконуються в межах дисципліни, здійснюється здобувачем вищої освіти самостійно, на засадах академічної доброчесності. Викладач має право для перевірки робіт застосовувати різні програмні засоби.
Умови зарахування пропущених занять	Відпрацювання академічної заборгованості з дисципліни можливо до початку екзаменаційної сесії. Процедура узгоджується з викладачем, згідно його розкладу консультацій.
Інші умови	Навчально-методичні матеріали з дисципліни розміщені на гугл-диску НМКД та платформі Moodle, доступ до них здобувачу надається на початку вивчення дисципліни ОК-15, згідно розкладу академічних занять та робочого навчального плану ОПП «Психологія».

Рекомендовані джерела інформації

Базові підручники та навчальні посібники	- Видра О. Г. Вікова та педагогічна психологія : навч. посіб. Київ : Центр учбової літератури, 2016. 111 с. - Кутішенко В. П. Вікова та педагогічна психологія : курс лекцій : навч. посіб. Київ : Центр учбової літератури, 2016. 125 с. - Кутішенко В. П., Ставицька С. О. Психологія розвитку та вікова психологія : практикум : навч. посіб. Київ : Каравела, 2009. 448 с. - Савчин М. В., Василенко Л. П. Вікова психологія : навч. посіб. Київ : Академвидав, 2005. 360 с. - Скрипченко О. В., та ін. Вікова та педагогічна психологія : навч. посіб. Київ : Каравела, 2017. 400 с..
Методичні рекомендації та розробки викладачів дисципліни	Хмель Н. Д. Вікова психологія : Навчально-методичний комплекс дисципліни [ОПП «Психологія» зі спеціальності С4 Психологія; для здобувачів першого (бакалаврського) рівня вищої освіти]. Одеса : ДУІТЗ, 2025. 211 с. (ЕОР – https://drive.google.com/drive/folders/1VLgnKjk9RpbgYvFLNUjdPu_gSWNGgsuz) .
Інформаційні ресурси	- Національна психологічна асоціація України https://npa-ua.org/ - Центр безкоштовної психологічної підтримки «Разом з тобою» https://razomztoboyu.org/center/dnipro/?gad

Рік введення силабусу – 2025 р.	Затверджено рішенням кафедри кіберпсихології та реабілітації (Протокол від 26 серпня 2025 р. № 1)		
	В.о. завідувача кафедри		Людмила ШНИГУР
	Гарант освітньої програми		Маріанна ТОДОРОВА
	Викладач:		Наталія ХМЕЛЬ